

EL JACIMENT IBÈRIC DEL BARRANC DEL PRAT (LA JUNCOSA DE MONTMELL)

**LURDES BURÉS I VILASECA
JOSEP MARIA MACIAS I SOLÉ
ESTER RAMON I SARIÑENA**

Com a conseqüència de les remocions de terra efectuades en la zona del Barranc del Prat (la Juncosa de Montmell, Baix Penedès) es va realitzar una campanya d'excavació amb caràcter d'urgència. Aquesta va posar al descobert un conjunt d'estructures corresponents a un assentament agrícola de reduïdes dimensions i d'època tardo-ibèrica, l'amortització de les quals es data a les darreries del segle II a. C.

EL JACIMENT IBÈRIC DEL BARRANC DEL PRAT (LA JUNCOSA DE MONTMELL)

INTRODUCCIÓ

El present treball exposa els resultats de la intervenció arqueològica d'urgència realitzada al jaciment ibèric del Barranc del Prat, al terme municipal de la Juncosa de Montmell (Baix Penedès).⁽¹⁾ Aquest jaciment constitueix un reduït assentament de caire agrícola situat en el vessant sud del Puig de la Cova, on els antics conreus d'època contemporània havien transformat el relleu originari mitjançant la creació de nombrosos marges. Recentment, però, els treballs de terraplenament promoguts per l'empresa Jaume Serra S.A., per tal de dur a terme el conreu extensiu de la vinya en aquesta zona, comportaren la localització fortuïta d'aquest assentament.

Els treballs de remoció efectuats a la zona van provocar l'aparició en superfície de nombrosos fragments ceràmics, la qual cosa va alertar sobre la possibilitat que es tractés d'un jaciment arqueològic. Per aquest motiu, el Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya va contractar l'empresa CODEX SCCL - ARQUEOLOGIA I PATRIMONI amb el doble objectiu d'avaluar la importància del jaciment, i realitzar el control dels rebaixos mecànics que s'estaven efectuant. La valoració positiva d'aquest assentament comportà la immediata realització d'una intervenció arqueològica amb caràcter d'urgència, a fi de documentar les restes que havien de ser afectades pels treballs de terraplenament.⁽²⁾

DESCRIPCIÓ DE LES RESTES

Les restes documentades en aquesta intervenció s'estenen en una superfície aproximada de 90 m², i es caracteritzen pel seu mal estat de conservació, ocasionat tant per la feblesa de les mateixes estructures com per l'acció dels treballs agrícoles que en aquest indret s'han efectuat al llarg del temps. Els murs conservaven una única filada de pedres, i la sedimentació estratigràfica associada no superava el mig metre de potència, a excepció del nivell de cobriment superior que formava part del terraplenament d'un antic marge.

L'acció de les màquines retroexcavadores havia afectat a l'esmentat nivell de terraplenament agrari, que se sobreposava a les restes arqueològiques. Aquest nivell (Unitat Estratigràfica 101) fou posteriorment extret de forma manual, i es caracteritzava per contenir abundants fragments ceràmics i dues peces corresponents a un molí de pedra. L'estrat inferior (UE 105) cobria directament les estructures de l'assentament i presentava escassos elements de cultura material.

Les estructures exhumades permeten definir una petita estança que conservava encara els quatre murs de delimitació, i al costat de la qual, la presència de dos murs perpendiculars feia suposar l'existència d'un altre recinte. Els murs estaven formats per pedres irregulars de mitjanes dimensions, disposades en doble renglera i travades amb argiles. L'única filera de pedres conservada s'assentava directament sobre el sòl geològic, de vegades retallant-lo, altres sobreposant-se directament. A l'interior de l'estança no es documentà cap nivell d'ús o evidències de llar.

A nivell estratigràfic, s'identificaren escadusseres restes d'antics estrats d'anivellament constructiu (UE 104 i 117), els quals salvaven petits sots en el nivell geològic i no contenien elements suficients per a la seva datació. No obstant, no s'observen importants diferències respecte al conjunt de materials dels nivells superiors.

Fora d'aquest àmbit, i també per sota de l'estrat UE 105, apareguren 5 sitges d'emmagatzemament no determinat. D'aquestes, només dues es trobaven en perfecte estat de conservació, tot i que una d'elles era tallada per una altra sitja, el farciment de la qual no es pogué excavar en la seva totalitat ja que es trobava per sota d'un mur de marge i hi havia el perill d'un esllavissament.

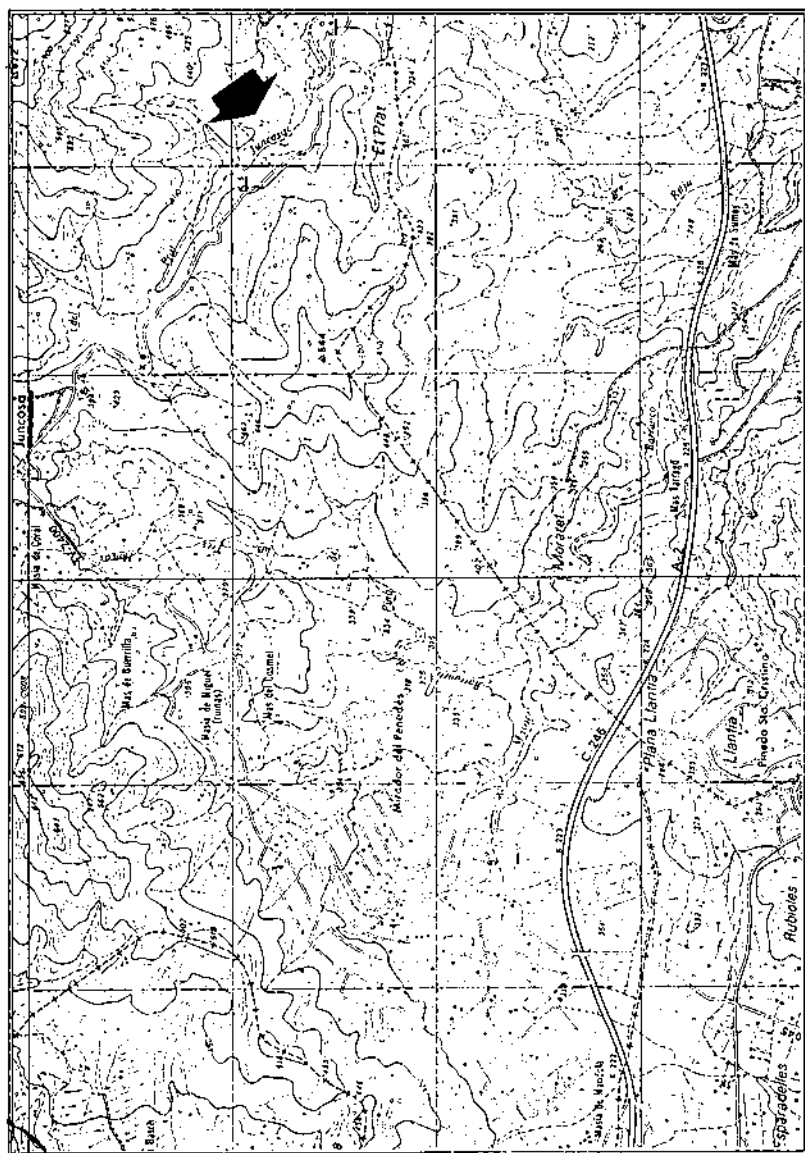

Figura 1: Plànol de situació del jaciment, referència del DGIGN 446 11 (34-17), Vila-rodon. Escala 1:25.000.

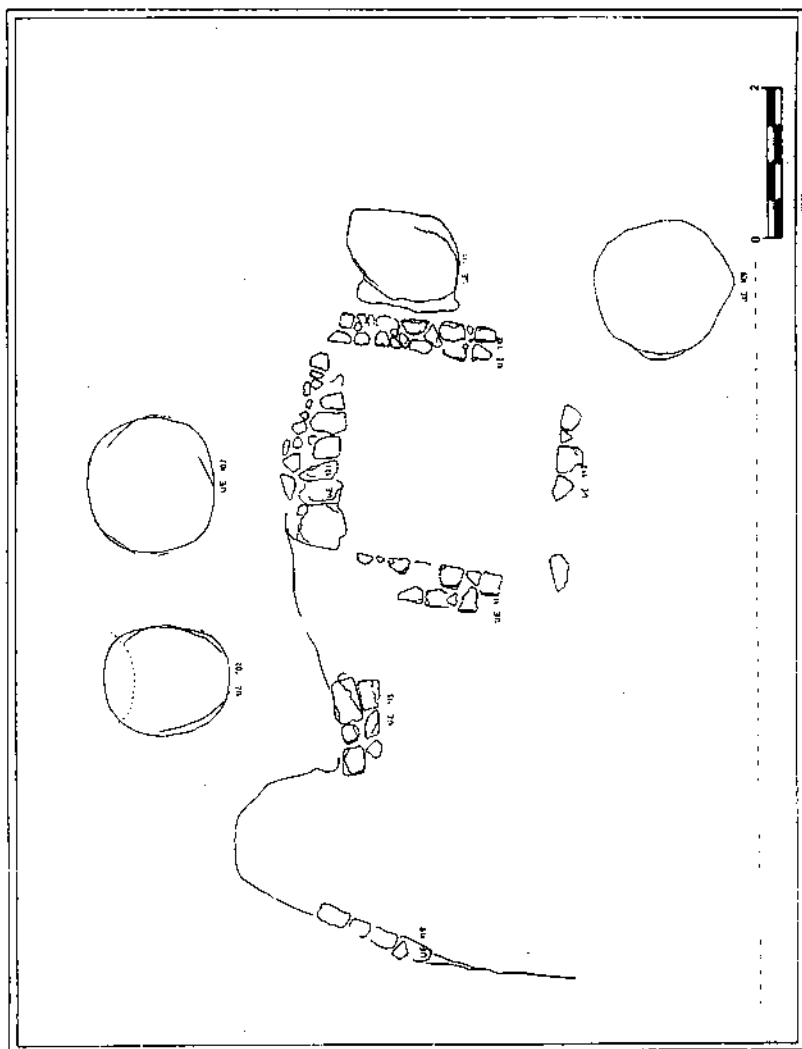

Figura 2: Planta general de les estructures documentades.

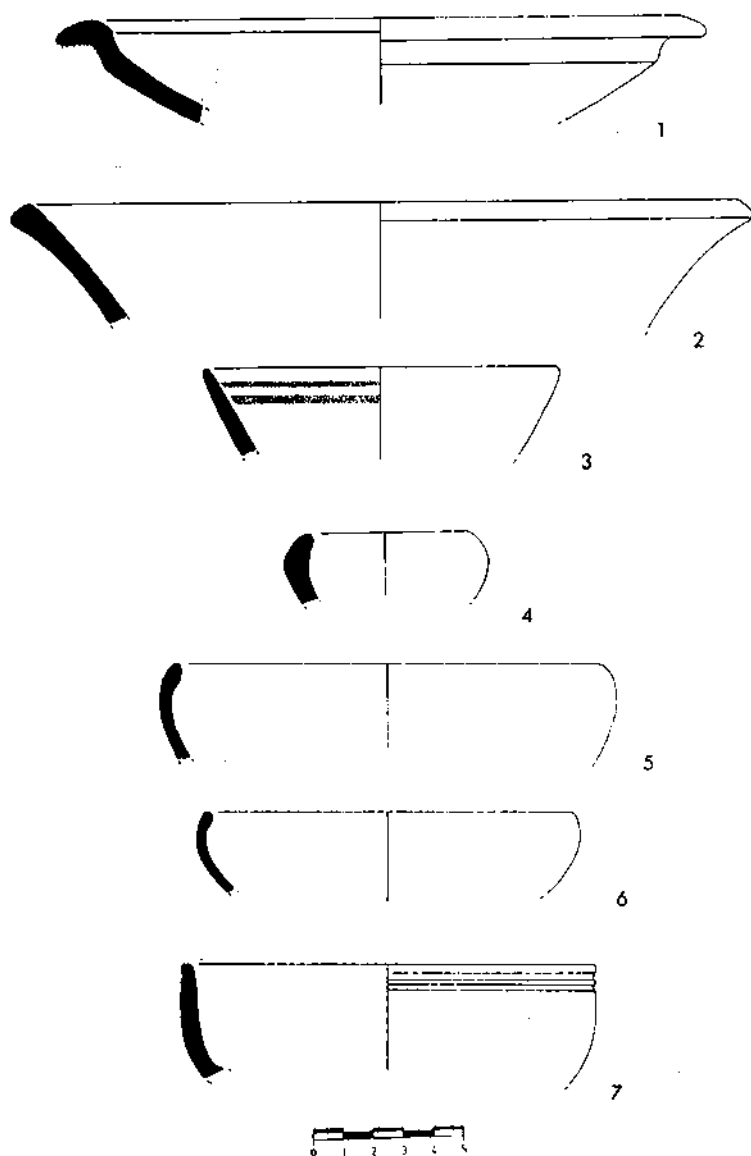

Figura 3: Estrat 101: 1. Campaniana A Morel 1312 L1. 2. Campaniana A Morel 2613 A1. 3. Campaniana A Morel 2154. 4. Campaniana A Morel 2737 A1. 5-6. Comuna ibèrica imitació Morel 2783. Estrat 105. 7. Campaniana B Morel 2323 C2.

EL MATERIAL CERÀMIC

Les restes ceràmiques recuperades en l'estrats UE 101 i UE 105 constitueixen el conjunt recuperat més abundant. Com a elements de datació, destaquen els exemplars de ceràmica de vernís negre, preferentment ceràmica campaniana A. Dintre d'aquest conjunt, es documenten tant plats —sèries Morel 1310 i 1312 (fig. 3.1)— com pàteres —gènere Morel 2202—, a més de bols —sèries Morel 2154 (fig. 3.3), 2613 (fig. 3.2), 2737 (fig. 3.4)— i copes —Morel 3131—.

La producció en Campaniana B sols es constata per dos fragments, l'un identificat amb la forma Morel 2323 (fig. 13). L'estudi d'aquestes formes permet constatar una presència majoritària d'exemplars en Campaniana A, que ens situarien dins de la segona meitat del segle II a. C. No obstant, la presència d'un exemplar en Campaniana B permet precisar aquesta cronologia en un moment de finals de segle II o inicis de la centúria següent.

A més d'aquestes produccions de vernís negre, constatem la presència d'un abundant nombre de fragments de ceràmica comuna amb formes molt variades entre les quals destacaríem les imitacions de vernís negre, fonamentalment pàteres i bols. Una altra forma documentada són els vasos amb la vora de perfil zoomorf (làms. 4 i 5), generalment de grans dimensions (30-40 cm de diàmetre de boca). També hi són presents alguns càlats (fig. 4.2-3), vasos de petites dimensions i gerres de forma diversa (fig. 4). La ceràmica reduïda es limita a les peces que imiten les formes de vernís negre, alguns vasos bicònics, i gerres (fig. 5.3-5).

D'altra banda, la ceràmica feta a mà també és força abundant en aquest conjunt (làms. 6 i 7). Observem un ampli predomini dels vasos de perfil obert —tipus A, B, C i D (DEDET/PY 1975)— i una presència poc significativa de perfil rectilini o tancat —tipus F i I respectivament—. Una característica comuna a tots ells són els fons plans. Les decoracions documentades són fonamentalment de cordons amb impressions o digitacions, així com els motius d'incisions de pinta o punxó efectuats directament sobre la superfície externa del vas.

Quant als recipients amfòrics, s'observa un clar predomini dels grans contenidors de boca plana de tipus ibèric (fig. 8) i una escassa representació d'exemplars púnico-ebussitans, greco-itàlics (fig. 8.7) i

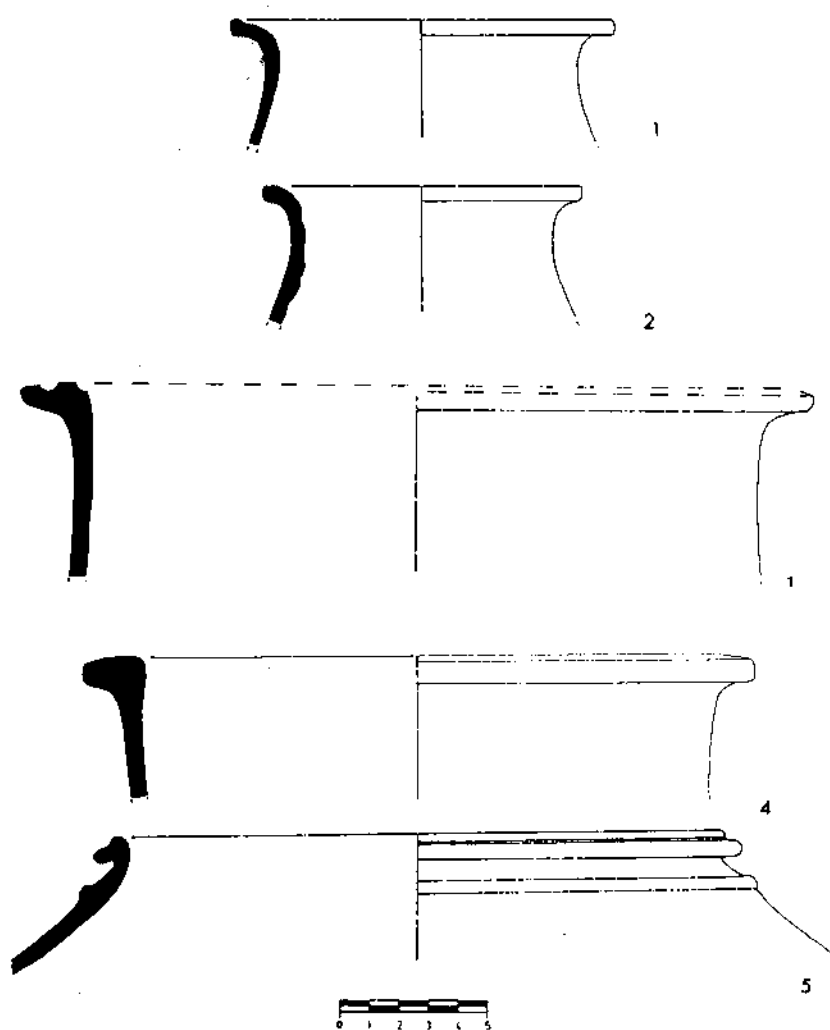

Figura 4: Estrat 101: 1-2. Comuna ibèrica: gerreta. 3-4. Comuna ibèrica: càlats. 5. Comuna ibèrica: perfil zoomorf.

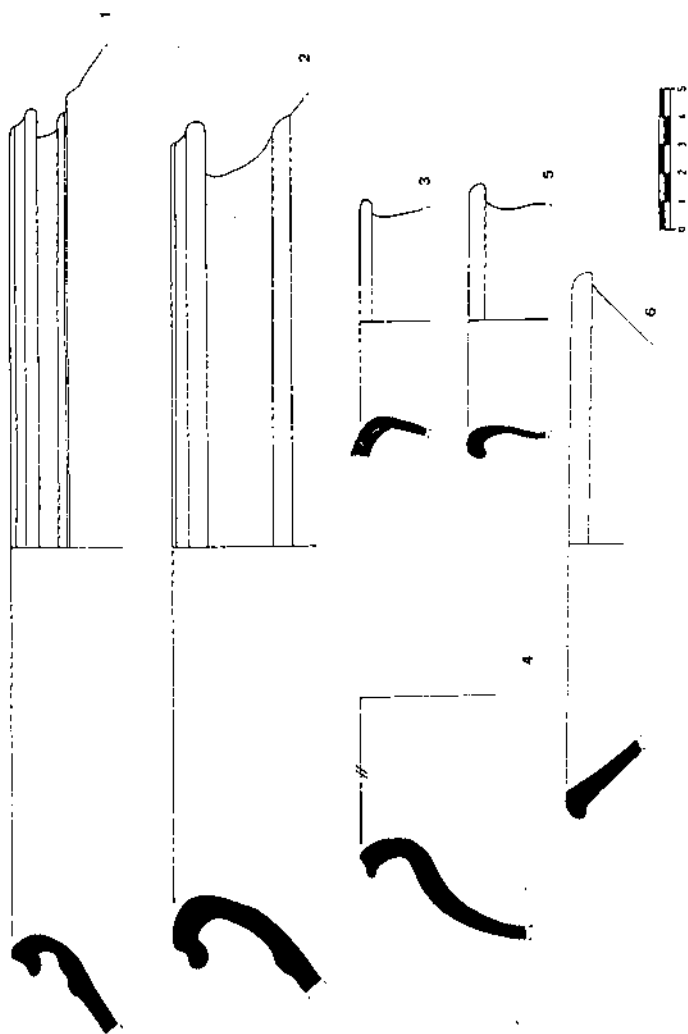

Figura 5: Estrat 101: 1-2. Comuna ibèrica: perfil zoomorf. 3. Grisa de la costa catalana: biconic. 4. Comuna ibèrica: perfil zoomorf. 5. Comuna ibèrica reduïda: gerra. 6. Comuna itàlica: plat de vora bifida.

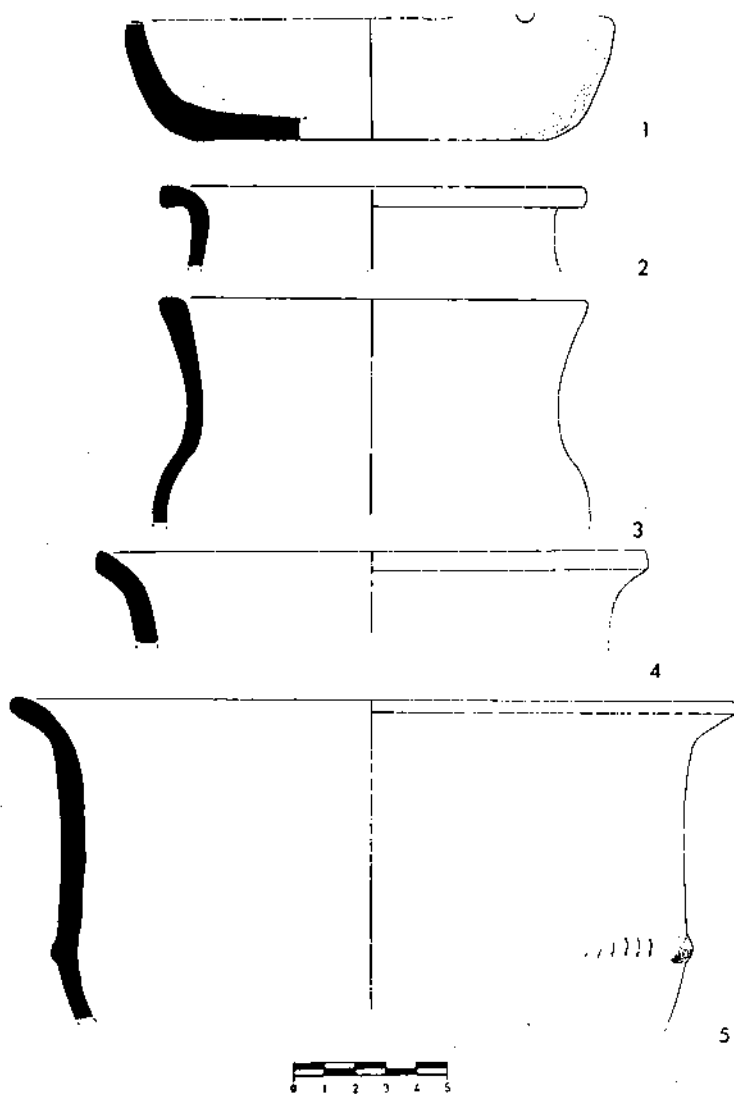

Figura 6: Estrat 101: 1-2-3-4-5. Ceràmica a mà ibèrica.

itàlics - Dressel 1A - (fig. 8.1). També s'han trobat fragments de ceràmica comuna romana i *dolium*, així com alguns de ceràmica moderna.

Respecte al material recuperat a l'interior de les sitges, és de naturalesa molt similar al documentat en els estrats anteriorment descrits. Així, el farciment (UE 106) d'una d'aquestes sitges (UE 107) proporcionà dos fragments de ceràmica de vernís negre, concretament de campaniana A, un d'ells assimilable a un vas del gènere Morel 1310. Pel que fa a la ceràmica comuna ibèrica, presenta les mateixes formes característiques del jaciment, destacant alguns fragments que presenten decoració pintada (fig. 9.3). També s'identificà la presència de ceràmica reduïda, ceràmica feta a mà, àmfora de tipus ibèric (fig. 9.4-5), i alguns fragments d'àmfora itàlica. Cal destacar, a més, que van aparèixer les restes de dos molins circulars (fig. 14).

Una altre de les sitges (UE 102) presentava un reblliment (UE 103) de característiques similars a l'anterior tot i que amb una major abundància de materials. La pràctica totalitat dels fragments de vernís negre correspon a vasos de ceràmica campaniana A: dos bols —un del gènere Morel 2784, i l'altre del Morel 2788—; una copa —Morel 3131 (fig. 10.1-2)— i un plat —Morel 1125—. Dintre de la ceràmica comuna ibèrica hi són representades les peces que imiten les formes de vernís negre, els vasos amb vora de perfil zoomorf (fig. 10.3-4), i els càlats (fig. 10-6). La ceràmica reduïda i la ceràmica feta a mà són poc abundants. Finalment, trobem alguns fragments d'àmfora de tipus ibèric, àmfora púnica, àmfora greco-itàlica (fig. 12.1) i itàlica —Dressel 1A— (fig. 12.2-3). Tot el conjunt es pot englobar dins de la segona meitat del segle II a. C.

Les altres dues sitges se situaven al costat est de les estructures d'habitació, i no es va poder completar la seva excavació a causa de diversos factors aliens a la campanya. No obstant això, a la primera d'aquestes (UE 111) es va recuperar un conjunt de materials, entre els quals destaca un únic fragment de ceràmica àtica de vernís negre, corresponent a un fons decorat amb rodeta, que permet suposar una «presència» anterior al moment que hem documentat. La resta de materials, tot i que poc abundants, són els característics del jaciment: Campaniana A, ceràmica comuna ibèrica, ceràmica feta a mà i àmfora de tipus ibèric.

Pel que fa a la segona d'aquestes sitges (U.E. 109), el material recuperat proporcionà una datació lleugerament anterior a la de la resta,

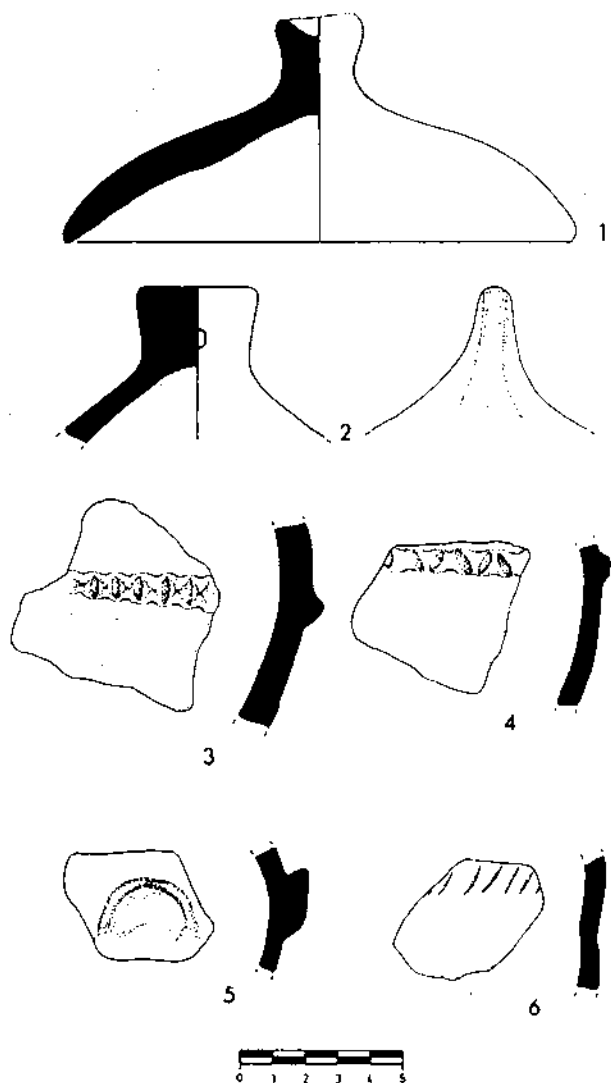

Figura 7: Estrat 101: 1-2. Ceràmica a mà ibèrica: tapadores. 3. Ceràmica a mà ibèrica decorada amb cordons d'incisions verticals. 4. Ceràmica a mà ibèrica decorada amb cordons d'incisions alternes. 5. Ceràmica a mà ibèrica amb suspensió. 6. Ceràmica a mà ibèrica decorada amb incisions obliqües.

si tenim en compte la presència de dos fragments de ceràmica de vernís negre de producció occidental (fig. 13.1), com a únic element de datació. Altres materials són: ceràmica comuna ibèrica (fig. 13.2-3-4) força representada; ceràmica feta a mà (fig. 13.5), bastant escadussera; abundants fragments d'àmfora ibèrica (fig. 13.6-7) i púnico-ebussitana, i un únic fragment d'àmfora itàlica. No trobem cap element que es pugui considerar d'època romana. Tot això ens permet datar aquest estrat en les darreries del segle III o inicis del segle II a. C.

CONSIDERACIONS FINALS

Els treballs realitzats al jaciment ibèric del Barranc del Prat ens permeten conèixer un nucli d'hàbitat d'època ibèrica a l'interior de les comarques del Penedès, zona de la qual no disposem de moltes dades arqueològiques. Nogensmenys, bona part de la comarca del Baix Penedès ha estat objecte d'intensos treballs de recerca i investigació, dirigits per M. Miret, J. Santacana, J. Sanmartí, i d'altres (vegeu bibliografia). Fruit d'aquests treballs ha estat la localització i estudi de diversos jaciments d'època ibèrica de diferent magnitud que es distribueixen a l'entorn d'un nucli socio-econòmic, el poblat ibèric de Darró o Adarró (Vilanova i la Geltrú, el Garraf). Més recentment, la intervenció arqueològica realitzada, als terrenys del futur Circuit de Proves i Laboratori de l'Automòbil de l'Albornar, per l'empresa CODEX SCCL, ha contribuït a conèixer millor la problemàtica arqueològica de la zona.

El jaciment es troba situat en una àrea d'orografia ondulada al peu del Montmell (861 m.s.n.m.). La superfície del terreny està solcada per petits cursos d'aigua de ritme espasmòdic que, originats en la Serra del Montmell, desguassen en la riera de la Bisbal, principal eix hidrogràfic de la comarca. El recurs econòmic tradicional ha estat, i en part continua essent, l'aprofitament dels recursos agro-pecuaris, fet que ha generat un modelat característic del territori.

El fet que es tracti d'estructures constructives molt febles, i que aquestes estiguin situades en una zona molt conreada des d'antic, ha comportat un profund deteriorament de les restes. A més, els rebaixos efectuats recentment per tal d'adaptar el desnivell a un conreu mecanitzat han agreujat el seu estat de conservació fins al punt que va ser

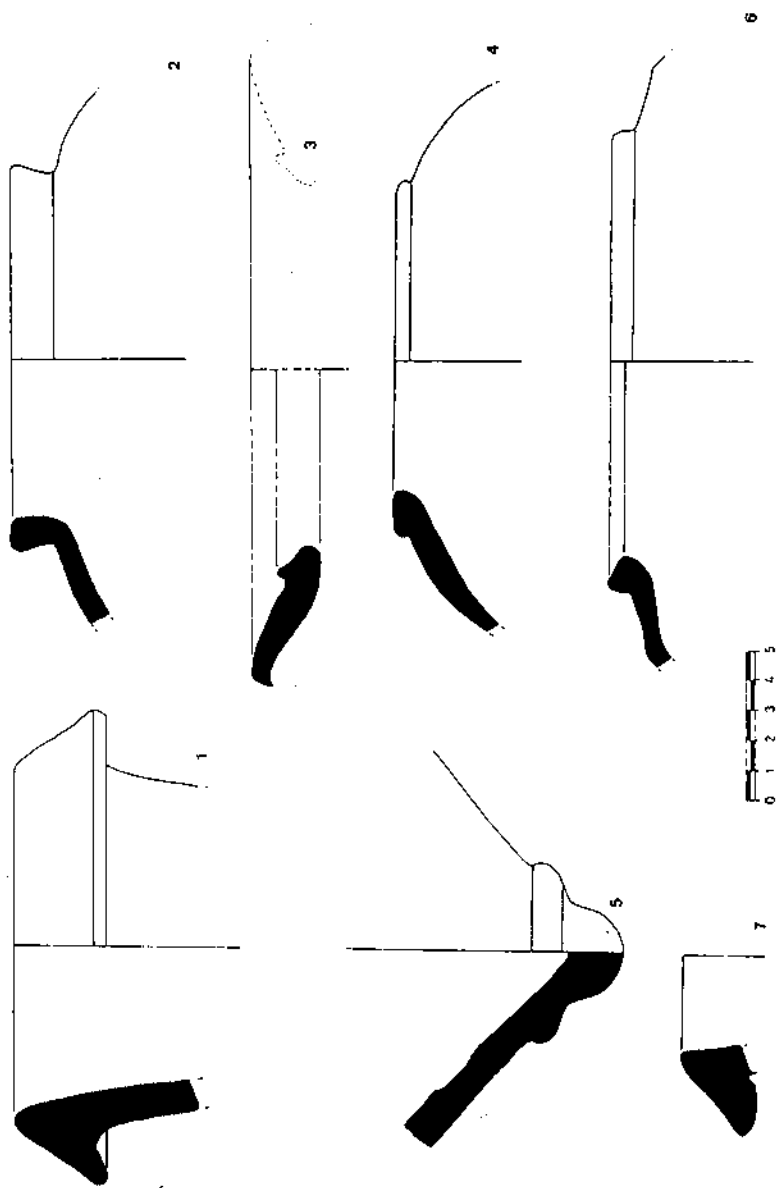

Figura 8: Estrat 101: 1. Àmfora itàlica Dressel 1A. 2. Àmfora indeterminada. 3-4. Àmfora ibèrica. 5. Àmfora itàlica. 6. Àmfora ibèrica. 7. Àmfora greco-itàlica.

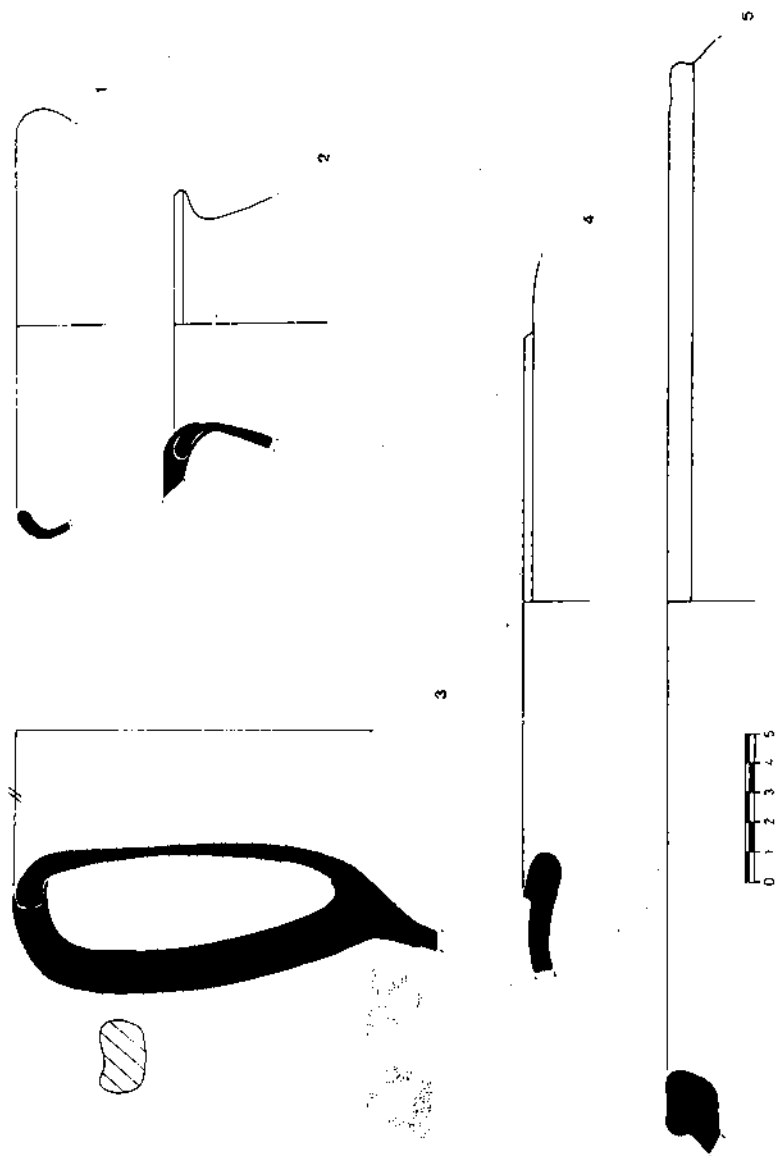

Figura 9: Estrat 107: 1. Comuna ibèrica imitació vernís negre. 2. Gris costa catalana; bicònic. 3. Comuna ibèrica pintada; gerra. 4. Amfora ibèrica. Estrat 108. 5. Amfora ibèrica.

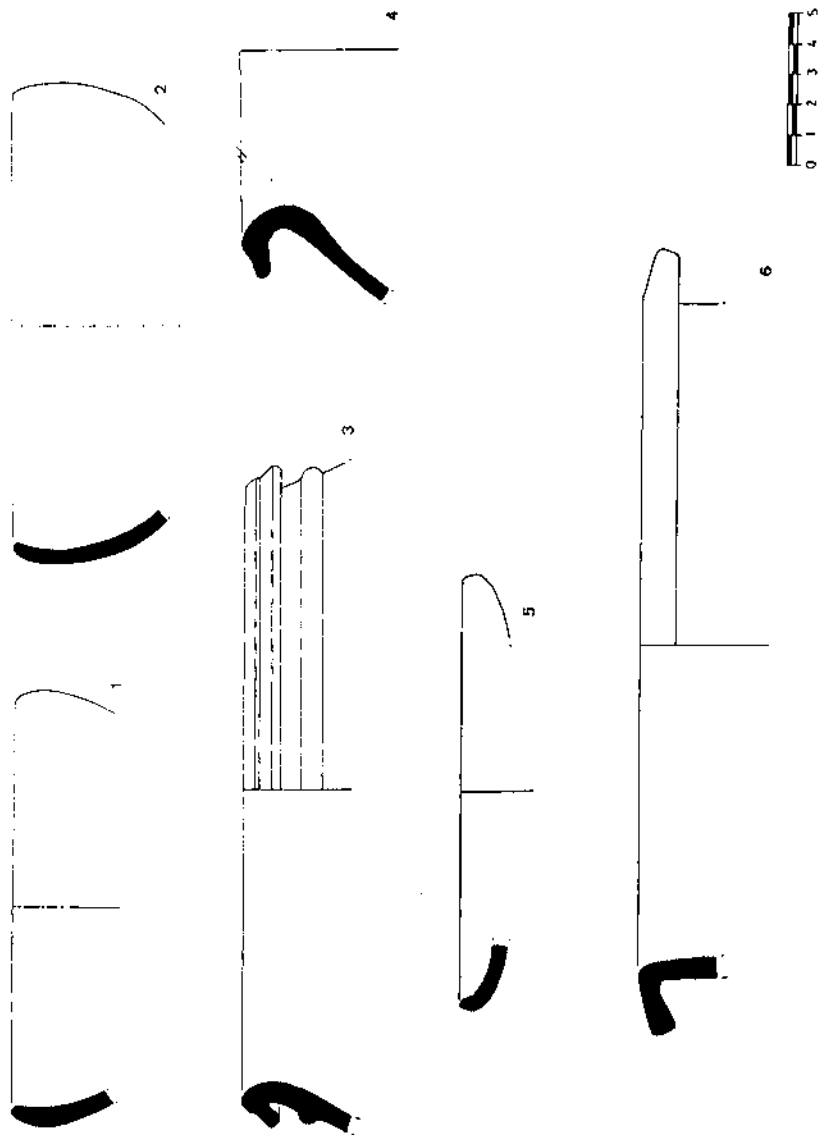

Figura 10: Estrat 103: 1. Campaniana A Morel 2788F. 2. Campaniana A Morel 2784 D2. 3-4. Comuna ibèrica perfil zoomorf. 5. Comuna ibèrica imitació vernís negre. 6. Comuna ibèrica: càlat.

necessari una intervenció d'urgència que permetés la seva documentació.

Els treballs duts a terme van posar de manifest dos àmbits molt degradats, que formaven part d'una mateixa estructura, a l'entorn dels quals se situaven cinc sitges. Les estructures que s'observen semblen pertànyer a una sola fase d'ocupació que s'abandonà durant la segona meitat del segle II o principis del I a. C.⁽⁹⁾ No podem, però, precisar el seu moment inicial ja que els estrats d'anivellament (104, 116 i 117) no han aportat material cronològicament significatiu. No obstant, la troballa d'un fragment de ceràmica àtica (108) permet insinuar una presència anterior, de la qual no coneixem les estructures associades ni el període d'ocupació en què es desenvolupa.

Donats els antecedents científics derivats de les investigacions realitzades en el marc geogràfic més proper i les característiques intrínseques de les restes exhumades, així com les dades estratigràfiques i cronològiques obtingudes, podem enquadrar el jaciment dins d'un context i model d'ocupació força conegut i documentat.

Les restes del Barranc del Prat corresponen a un petit assentament humà d'època tardo-ibèrica, vinculat a les tasques agrícoles realitzades en el seu entorn. No sembla tractar-se, si tenim en compte la debilitat de les seves estructures i les seves reduïdes dimensions, d'un nucli d'hàbitat permanent, sinó que caldria interpretar-lo com un assentament de caire temporal vinculat a una funció eminentment estratègica generada per les necessitats de l'explotació agrícola, constituint, així, un dels petits àmbits de sojorn i emmagatzematge d'eines agrícoles que se situarien en punts separats de la unitat central de residència.

Les activitats agrícoles estan ben documentades per l'existència d'un important nombre de sitges, així com diversos molins de mà, fet que també ens indicaria una funció productiva. Segons aquestes dades l'assentament se situaria en l'últim esglaió del sistema organitzatiu jeràrquic d'ocupació del territori, depenent d'un nucli amb una funció residencial i econòmica de major amplitud (nuclis de primer i segon ordre, dins de la distribució espacial plantejada per MIRET/SANMARTÍ/SANTA-CANA 1987, 79-88). D'altra banda, assentaments similars al del Barranc del Prat en la zona són, per exemple, l'Argilera, Ca l'Artur, Turó dels Joans, Camí de Montpeó, Camps 14/15 de l'Albornar, Camps 24/25 de l'Albornar, Camp 53 de l'Albornar, etc.

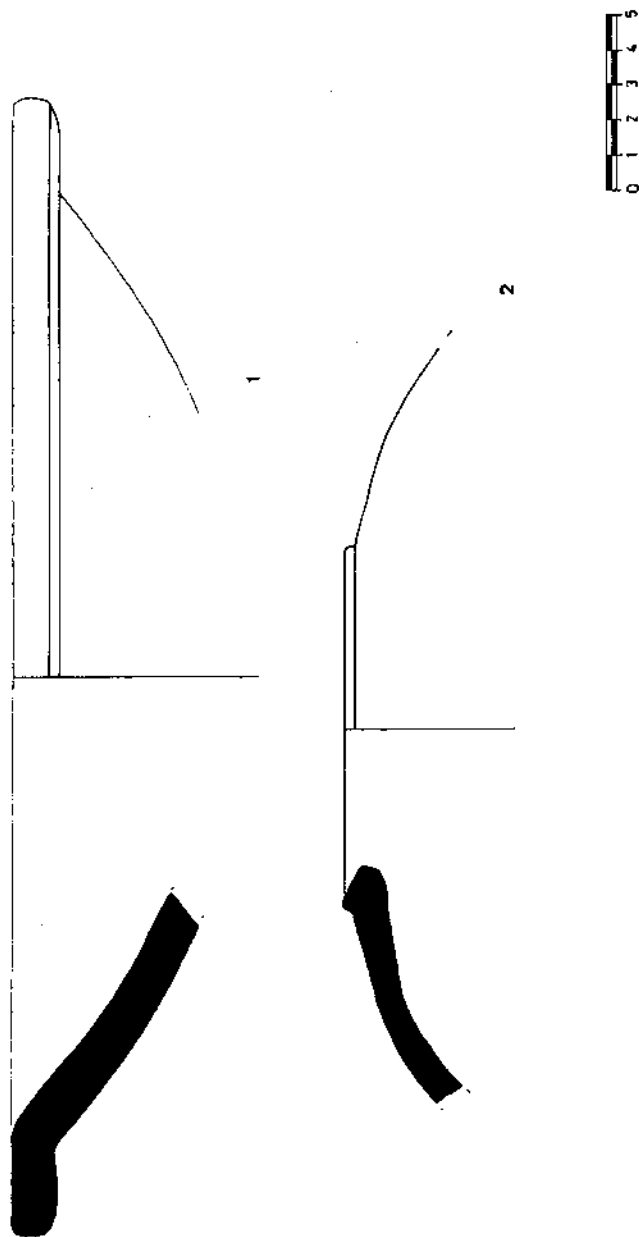

Figura 11: Estrat 103: 1. Comuna ibèrica: morter. 2. Àmfora ibèrica.

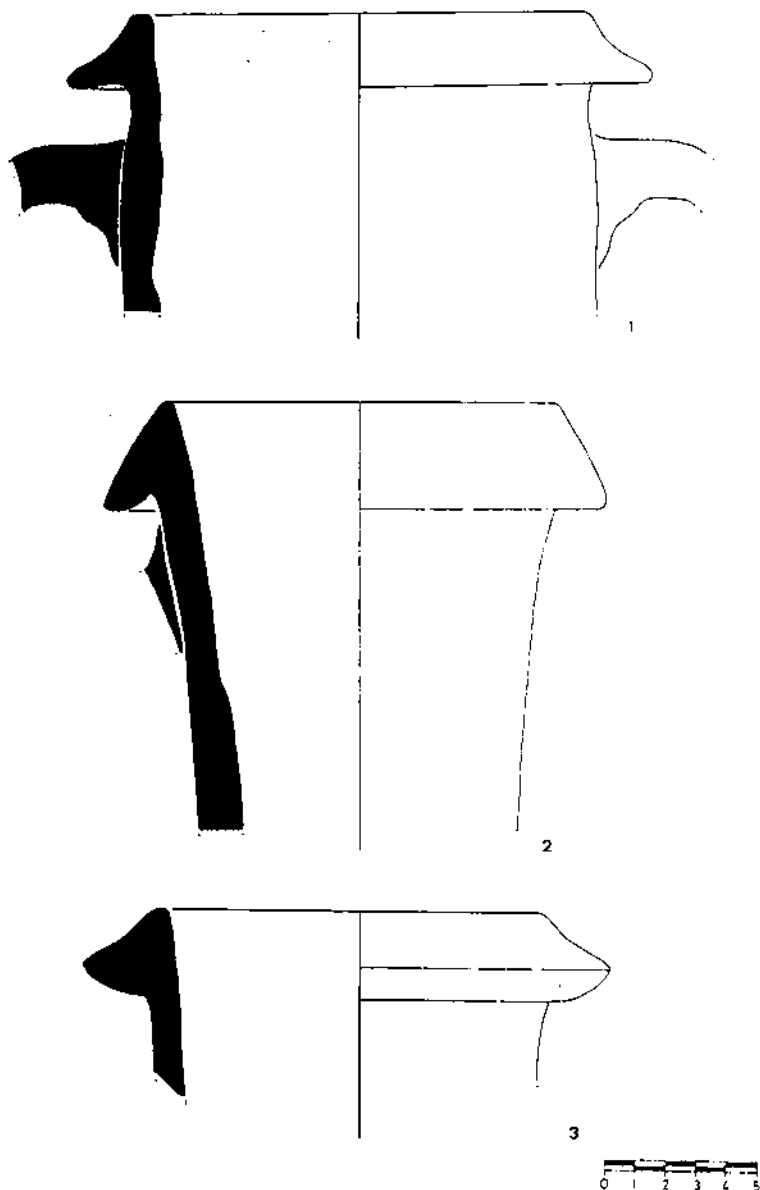

Figura 12: Estrat 103: 1. Àmfora greco-itàlica. 2-3. Àmfora itàlica Dressel 1A.

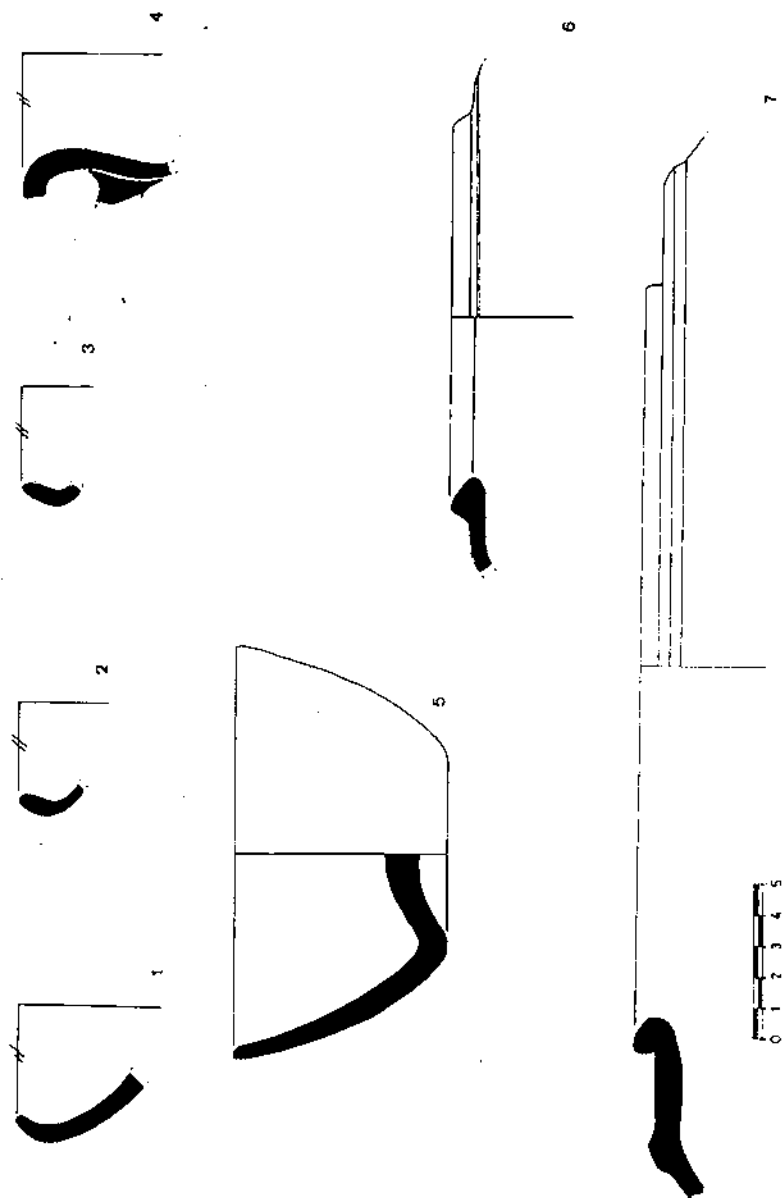

Figura 13: Estrat 1 10: 1. Vernís negre occidental Morel 2762. 2. Comuna ibèrica imitació vernís negre. 3. Gris de la costa catalana imitació vernís negre. 4. Comuna ibèrica. 5. Ceràmica a mà. 6-7. Àmfora ibèrica.

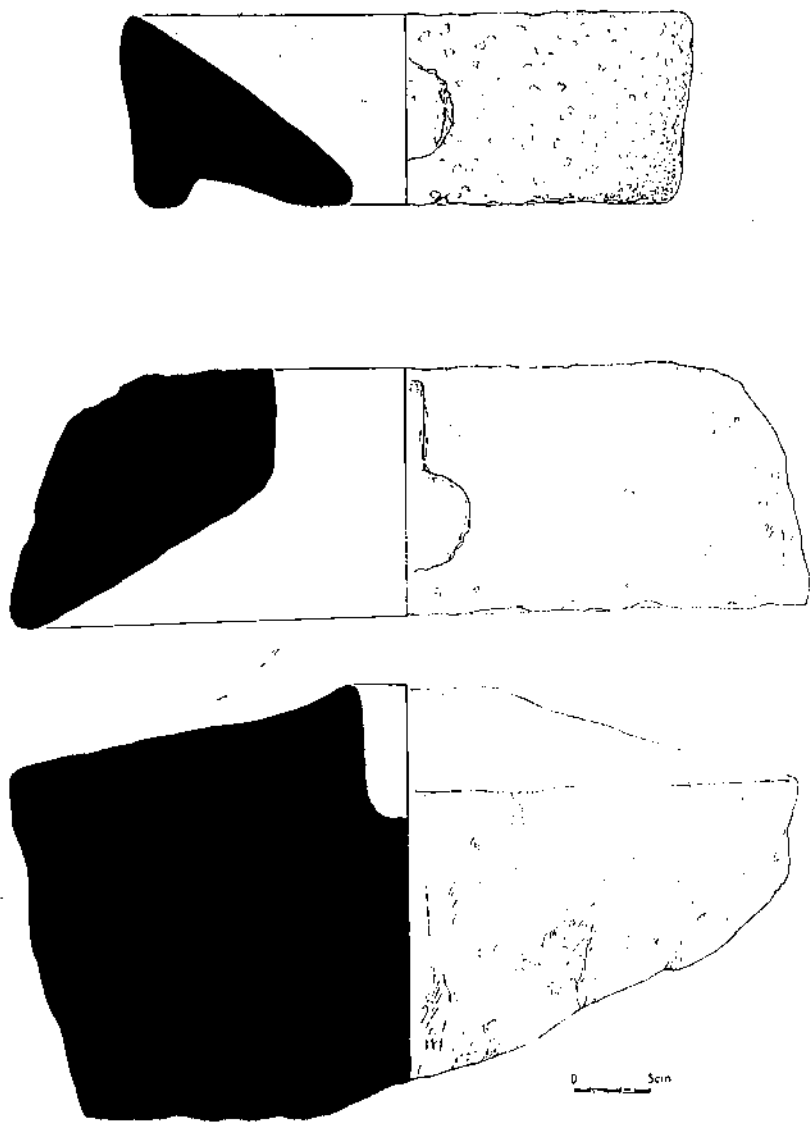

Figura 14: Dibuix dels diferents elements de molins localitzats.

El model d'ocupació i explotació agrícola descrit, ben definit en aquesta zona, també ha estat observat en d'altres properes com al Camp de Tarragona ja des de moments més antics (KEAY/CARRETÉ/MILLET 1989) (ADSERIES/BURÉS/MIRÓ/RAMON en premsa), o a l'Anoia (ENRICH 1987, 13-21), i ha estat concebut com l'estructuració prèvia a la implantació definitiva del model socio-econòmic de *villae*, característic d'època romana.⁽⁴⁾

NOTES

- (1) Les coordenades del jaciment són 41° 18' 26" longitud nord i 1° 2' 26" latitud est.
- (2) Els treballs es desenvoluparen durant el mes de setembre de 1991, sent la direcció tècnica a càrrec de J.M. Macias en un primer moment i, posteriorment, de L. Burés. La corresponent memòria d'intervenció fou lliurada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya amb data 3 de juliol de 1992.
- (3) Encara que l'estudi del material provinent d'alguna de les sitges com la 110 ens doni una cronologia anterior a la proposada per la desocupació de l'assentament (finals s. III inicis s. II a. C.), el volum de material exhumat tampoc no permet assegurar un període d'amortització diferenciat de la resta d'estructures.
- (4) Citem, com a exemple, el moment fundacional de la vil·la romana del Vilarenc (Calafell, Baix Penedès), que se situa cronològicament a l'entorn de les dates d'abandonament de la majoria d'aquests petits assentaments rurals ibero-romans.

BIBLIOGRAFIA

- ADSERIAS, M.; BURÉS, L. (CODEX); MIRÓ, M.T.; RAMON, E. (CODEX): «L'assentament pre-romà de Tarragona». *Revista d'Arqueologia de Ponent*, 3. En premsa.
- BENET, C.; BURÉS, L.; CARRETÉ, J.M.; FÀBREGAS, X.; MACIAS, J.M.; REMOLÀ, J.A.: «La intervenció arqueològica en el circuit de proves de L'Albornar (Baix Penedès)». *Revista d'Arqueologia de Ponent*, 2, Lleida. CODEX (en premsa).
- DEDET, B.; PY, M.: *Classification de la céramique non tournée protohistorique de Languedoc Méditerranéen*, «Revue Archéologique de Narbonnaise». Supplément 4, Paris 1975.
- ENRICH, J.: «Evolució dels models d'assentament i pautes econòmico-culturals del poblament ibèric i romà a la conca d'Òdena (Anoia)», *Jornades Internacionals*

- d'Arqueologia romana*, Granollers 5-8 febrer 1987, Documents de Treball-1, Granollers 1987, 13-21.
- KEAY, S.; CARRETÉ, J.M.; MILLET, M.: «Ciutat i camp en el món romà». *Tribuna d'Arqueologia 1988-89*, Barcelona 1989, 121-129.
- MIRET, M.; SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J.: «Distribución espacial de núcleos ibéricos: un ejemplo en el litoral catalán», *Arqueología Espacial. Coloquio sobre distribuciones y relaciones entre los asentamientos*, Teruel 1984, vol. 4, 173-186.
- MIRET, M.; SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J.: «La evolución y el cambio del modelo de poblamiento ibérico ante la Romanización: un ejemplo», a *Los asentamientos ibéricos ante la Romanización*, 79-88, Madrid 1986.
- MOREL, J.P.: *La Céramique Campanienne. Les formes*, Bibliothèque de l'Ecole française d'Archéologie de Rome, núm. 244, Paris 1981.
- NOLLA, J.M.; NIETO, F.J.: «La importación de ánforas romanas en Catalunya durante el período tardo-republicano», a *Anfore romane e storia economica: un decennio di ricerca*, Collection de l'Ecole française de Rome, núm. 144, 367-391, Roma 1989.
- PREVOSTI, M.; SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J.: «Algunes hipòtesis sobre els objectius i estratègies de la colonització romana a la costa central de Catalunya», *Jornades internacionals d'arqueologia romana* (Granollers, 5-8 de febrer de 1987), Documents de treball-1, Granollers.
- SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J.; SERRA, R.: *El jaciment ibèric de l'Arguera i el poblament protohistòric al Baix Penedès*, Quaderns de treball núm. 6, Barcelona.